

Yazılım Lisansları.....

Ece MANDIRACIOĞLU

E-Bergi Yazarı / ODTÜ Bilgisayar Mühendisliği 3. Sınıf Öğrencisi

Bu sıcak yaz günlerinde tatilin keyfine varmanın yanında, e-bergimiz kadar, EMO bülteni takip eden tüm okuyucularımıza merhaba...

Hepimiz biliriz ki uzun süreli çalışmalar ve büyük bir emek sonucu ortaya çıkarılıp satışa çıkarılan ürünlerin hemen hemen hepsinin piyasada "korsan"ları mevcut. Bu ürünler müzik, kitap, film kategorilerinin yanında, yazılımları da kapsıyor. Piyasada en çok "ne tür" lisanslı yazılımların korsanlarının olduğunu az çok hepimiz biliyoruz. Korsan yazılımı satmak ve/veya satın almak başka bir yazılımın konusu; korsan yazılımların ortaya çıkmasının arkasında ise temelde lisans anlaşmaları yatıyor. İşte şimdi bu anlaşmalardan bahsedeceğim sizlere.

Yazılım Lisansı Nedir?

Yazılım lisansı üreticisinin ve kullanıcısının yazılımın kullanımı ve dağıtımı ile ilgili haklarını belirten hukuki bir anlaşmadır. Lisansın türüne göre kullanıcının yazılım üzerindeki hakları ve üreticinin uygulayabileceği yaptırımlar değişir. Yazılımcıların ahlâki değer sistemleri, lisanslama şekillerinin bir bakıma belirleyicisi olmuştur -ki çok farklı iki yaşam görüşünün sonucudur. Bu yüzden yazılım lisanslarını iki başlık altında inceleyebiliriz:

- Özgür yazılım lisansları
- Özgür olmayan (sahipli)

yazılım lisansları Lisanslardan ve özelliklerinden bahsetmeden önce "özgür" yazılım kavramının üzerinde durmakta fayda var. Özgür yazılım hareketi, Richard Stallman'ın 1983'te GNU Projesini hayata geçirmesiyle başladı. 1985'te projeye parasal kaynak sağlanması için Özgür Yazılım Vakfı kuruldu. Bu tarihten sonra özgür yazılımın yaygınlaştırılması ve lisanslanması ile ilgili pek çok çalışma yapıldı. İngilizce'deki "free" sözcüğünün Türkçe'deki karşılığı "özgür" sözcüğü, Stallman ve arkadaşlarının kastettiği anlamıyla kullanıcının bir yazılımın kaynak koduna erişebilmesi, dolayısıyla değiştirip geliştirebilmesi ve bunu satabilmesi ve/veya dağıtabilmesi özgürlüğünü ifade eder. Bu akımı başlatan Stallman 1970'lerde içinde bulunduğu çalışma ortamında "bilgi paylaşımı" sayesinde program geliştirdiklerinden bahsediyor. Ancak 1980'lere geldiğinde "sahipli" yazılımların ortaya çıktığını ve üreticilere verilen telif hakkının kullanıcıyı sömürmek için kullanıldığını gördükten sonra bu oluşuma karşı bir hareket başlatmaya karar verdiğini belirtiyor. Bu konuyla ilgili GNU Manifestosu yayınlayan Özgür Yazılım Vakfı, özgür yazılım lisanslarına öncülük eden GNU Genel Kamu Lisansı'nı (General Public License GPL) çıkararak bu hareketin en önemli adımını atmıştır.

"Özgür yazılım" pek çok kişi tarafından "bedava yazılım" olarak algılandığı için bir grup

geliştirici özgür yazılımların daha iyi pazarlanabilmesini, daha çok kullanıcıya ulaşabilmesini kolaylaştırmak için "açık kaynak" kavramını ortaya atmıştır. Ancak bir yazılımın "açık kaynak" olması onun "özgür" yazılım olduğunu garanti etmez. Açık Kaynak Tanımı kullanıcının özgürlüğünden çok yazılımın kaynak kodunun değiştirilebilmesi, böylece daha esnek, daha güçlü bir alt yapı geliştirilmesi üzerinde durur. Stallman da yayınladığı pek çok makalede, verdiği röportajlarda "açık kaynak" savunucularının felsefesinin kendi felsefesinden çok farklı olduğunu defalarca belirtmiştir, belirtmektedir. Özgür yazılım hakkındaki bu ön bilgiden sonra artık lisanslardan bahsedebiliriz :)

Özgür Yazılım Lisansları

GPL

Özgür yazılım lisanslarının kuşkusuz en popüler olanı yukarıda sözünü ettiğim GNU GPL. GPL'yi diğer özgür yazılım lisanslarından ayıran en önemli özelliği yazılımı kullanan kişinin kaynak kodunu geliştirerek istediği gibi kullanabilmesi, yine GPL ile lisanslaması koşuluyla dağıtabilmesidir. Üretici, sahip olduğu telif hakkıyla kullanıcının bahsettiğim haklara sahip olabileceğini temin etmek zorudur ki buna da copyleft deniyor. Copyleft kavramından kısaca şöyle söz edilebilir: Sahipli yazılımlar, copyright'ı (telif hakkını) kullanıcının yararına (yani kullanıcının yazılımı

değiştirmesi ve kopylaması yönünde) kullanmazken, özgür yazılımlar kullanıcıya bu hakları verecek şekilde lisanslanmış olmalıdırlar. Copyleft ile kopyalanmayan özgür yazılımlar da mevcuttur ki, bu yazılımlar sahipli yazılımlara yani kapalı/özgür olmayan kaynağa dönüştürülmeye açıktırlar. Copyleft ile korunan yazılımları kullananlar ise kopyalar/değiştirir/dağıtırken copyleft'i ortadan kaldıramazlar. GNU GPL, yazılımın ticari olmasını engellemez, buna rağmen genelde bu lisansa sahip yazılımlar ücretsizdir. GPL'li yazılımların türevleri de GPL'ye sahip olmak zorunda olduğu için, bu durum sahipli yazılım üretimine geliştirilmesine engel olmakta ve rekabeti azalttığı düşünülmektedir.

LGPL

GPL'nin hafifletilmiş versiyonu Daha Az Kapsamlı Genel Kamu Lisansı (Lesser General Public License LGPL), adından da anlaşıldığı gibi özgür olmayan yazılım kaynak kodlarıyla harmanlanma iznini verir. Fakat yazılım türevlerini yine değiştirilme şekline bağlı olarak LGPL veya GPL ile dağıtılması koşulu vardır.

BSD Lisansı

Kaliforniya Üniversitesi tarafından çıkarılan BSD lisansı, açık kaynak kodunu destekleyen ama copyleft zorunluluğu taşımayan bir lisans türüdür. Lisansın tek şartı kaynak kodunun değiştirildikten sonra Kaliforniya Üniversitesi'ne ait olduğunu belirten ve özgün kaynak koduyla beraber gelen yazıyla dağıtılması. Ancak bu kurala uymayan pek çok geliştirici bu yazıdaki "Kaliforniya Üniversitesi"

ibaresi yerine kendi şirketlerinin ismini yazarak yazılımlarını dağıttıkları için ortaya pek çok farklı metinle lisanslanmış yazılım çıktı. Bu yüzden bunların biraz olsun önüne geçebilmek amacıyla Kaliforniya Üniversitesi yazının o kısmını çıkararak lisansı yeniledi. Örneğin X11'de lisansın yeni sürümü kullanılıyor.

Bu saydıklarımın en bilinen özgür yazılım lisansların yalnızca üç tanesi. Daha fazla örnek için GNU'nun lisans listesine (<http://www.gnu.org/licenses/license-list.html>) başvurabilirsiniz. Açık Kaynak İnişiyatifi tarafından kabul edilen lisanslara da <http://www.opensource.org/licenses> adresinden ulaşabilirsiniz.

Özgür Olmayan (Sahipli) Yazılım Lisansları

Özgür olmayan tüm yazılım lisanslarını burada listelemek mümkün değil, çünkü her "sahipli" yazılımın kendi lisansı var. Örneğin Microsoft Windows OEM lisansına sahiptir. OEM, yani Original Equipment Manufacturer, bilgisayar üretip satan kişi veya şirketlere denir. Örneğin HP bir OEM'dir. OEM'le yüklü gelen yazılımlar, bilgisayara özeldir, başka bir bilgisayara yüklendiğinde lisans anlaşmasını bozmuş olursunuz. Bilgisayarınızın ana kartı yenilense bile bu geçerlidir.

Kapalı kaynak yazılımların bir kısmının lisansına para ödenirken, bir kısmına ödenmesi gerekmiyor. Örneğin Skype programını internetten ücretsiz indirebilirsiniz fakat kaynağını göremez veya ticari amaçlar için kullanamazsınız, yoksa para ödemek durumunda kalırsınız. Bunun

yanında lisansı paralı olan yazılımlar da var ki bunlara en iyi örnek EULA lisans anlaşmasıyla gelen Microsoft Windows XP Home versiyonu. EULA(End-User License Agreement) kısaltmalı son kullanıcı lisans anlaşmasının özelliği, siz yazılımın kutusunu açmadan lisans anlaşmasının ne olduğunu bilmezsiniz. Bu tarz yazılımlar piyasaya kutu dışında şeffaf jelatin kaplı olarak sunulurlar. Bir de bilgisayara yüklerken kurulumdan önce "Kabul ediyorum" ya da "Kabul etmiyorum" tarzında seçenekler sunularak lisans anlaşması ekrana gelir. Bilgisayarda pencerede gelen veya basılı olarak verilen metni okuyup okumamanız önemli değildir. Kabul etmeniz ve yazılımı yüklemeniz durumunda anlaşma metnindeki maddelere tabisinizdir. Windows XP Home'un EULA'sında Microsoft yazılımdan doğan aksaklıkları bile üzerine almadığını belirtiyor. Üstelik siz yazılımı satın alıp kutusunu açmadan önce bundan bihabersinizdir. Lisans anlaşmalarının bunun gibi koşulları olduğu için sahipli yazılımları kullanırken hangi yükümlülüklerin altına girdiğinizin bilincinde olmanız gerekiyor.

Özgür olmayan yazılım lisanslarının bir kısmını <http://www.gnu.org/licenses/license-list.html#NonFreeSoftwareLicense> adresinde bulabilirsiniz.

Yazılım lisansı türlerini olabildiğince net ve doğru şekilde aktarmaya çalıştım. Telif hakkı sahibi yazılımını istediği gibi lisanslamakta özgürdür. Ama kullanıcının yazılım üzerindeki hakları ve özgürlüğünü düşünmek ne derece yararlıdır, ya da ne derece etikdir, bunu sizin yorumunuza bırakıyorum. ◇

Kaynaklar:

http://en.wikipedia.org/wiki/software_license • <http://www.gnu.org/licenses/license-list.html> • <http://www.gnu.org/philosophy/free-software-for-freedom.html> • <http://www.gnu.org/philosophy/categories.html> • <http://www.opensource.org/docs/osd> • http://en.wikipedia.org/wiki/bsd_license • http://slated.org/windows_xp_eula_in_plain_english